II. ULUSLARARASI DİNİ ARAŞTIRMALAR VE KÜRESEL BARIŞ SEMPOZYUMU

"SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ BARIŞIN TESİSİNDEKİ ROLÜ"

Cilt II

19 - 20 - 21 MAYIS 2016
HOLLYWOOD HOTEL - SARAJEVO

TÜRKİYE İMAM HATİPLİLER VAKFI YAYINLARI
Yayın No: 9
Kongre / Sempozyum / Toplantı: 2

DİNİ ARAŞTIRMALAR VE KÜRESEL BARIŞ
ISBN : 978-605-86221-9-7 (Takım)
ISBN : 978-605-67126-0-9 (1. cilt)
ISBN : 978-605-67126-1-6 (2. cilt)

Editörler:
Prof. Dr. Muhiddin Okumuşlar

Sayfa düzeni/kapak:
Kapak: Yasin Tan / markalog
İç düzen: Esra Doğan

Baskı/cilt:
SEBAT OFSET MATBAACILIK
Fevzi Çakmak Mh. Hacı Bayram Cd. No: 57
Tel: +90 332 342 0153 Karatay-KONYA
sebat@sebat.com
KTB.S.No: 16198 - Basım Tarihi: ARALIK 2016

İSLÂM'IN POLİTİK YORUMUNUN KUR'ÂNÎ TEMELLERİ (TESPİT VE DEĞERLENDİRME)

Doç. Dr. Harun ÖĞMÜŞ

Necmettin Erbakan Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi

ogmusharun@yahoo.com

ABSTRACT

QURANIC FOUNDATIONS OF ISLAMIC POLITICAL VIEW (DETECTION AND EVALUATION)

There is no doubt in that the political view originated from the Qur'an and the sunnah is one of the most powerful movement in our time. One of the obvious organisations is that of who is working on establishing an Islamic State. Additionally, for a long time in Muslim World particularly in some muslim country since the time that the secularism was accepted as a constitutional principle there has been also a trend which wants to divert Islam from politics and interpret it as an otherworldly religion. Which one is true of these two orientations? Or are they both wrong? In our paper we're going to looking for answer, to criticize and evaluate to these two questions, considering Qur'anic evidence the political interpretation of Islam rest made in the light of Quran and the Prophet's practice.

Made Islam the basis for political comment of Qur'anic evidence can be divided into two parts: one is principles that God is owner of legislative authority as the necessity of judging according to judgment's of Quran, applying God's rules and saint of God and derivatives and its co-meaningful words, fealty for ul al-amr (biat), council (şura), taghut, to enjoin the goodness and to forbid the evil, caliph, property, arrogant (müstekbir), oppressed (mustazaf) and about political content concepts same or significantly closer meaning for arrogant and mustazaf. The other is the application that created it as a war requires a political powers or results of peace, restrains (Quran and Sunnah identified in penalties) and şer'i'î provisions like emigration. For this reason, our essay will be divided into two sections. The first part will focus on the concept of having a political content, the second part will be dealing with the application of these provisions that require political powers. Located in the Quran, despite the aforementioned concepts and judgment that point to the political and social demands without compromising their Muslim religion based on the Qur'an to live together in peace with others will constitute the main purpose of our essay.

Key words: Islam, state, legislative, judgment, executive

GİRİŞ

İslâm ahlâkî ve ruhanî boyutu yanı sıra siyasî ve sosyal talepleri de olan bir dindir. Hz. Peygamber (sav) bir din tebliğcisi olduğu gibi aynı zamanda siyasî bir liderdir. Onun getirdiği Kur'ân-ı Kerim de bu hususta birçok veri

içermektedir. Bu verilerin bir kısmı yasama yetkisinin Allah'a ait oluşu, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmenin ve Allah'ın hükmüne başvurmanın gerekliliği gibi ilkelerle velî, ülü'l-emr, biat, şûrâ, tâğut, ma'rûfu emredip münkeri yasaklamak, halife, mülk, temkin, müstekbir, müstaz'af ve bu ikisiyle aynı ya da yakın anlam içeren kavramlardan oluşmaktadır. Diğer bir kısmı ise uygulanması siyasî bir erk gerektiren veya siyasî bir erke müncer olabilen savaş-barış, hadler, hicret gibi emirlerdir.

Batı değerlerinin hâkim olup Müslümanların özgüvenlerini yitirmeye başladığı XIX ve XX. asırlarda Kur'ân-ı Kerim'in ihtiva ettiği siyasî içerikli kavram ve hükümlere bakışta iki temel yaklaşımın olduğu söylenebilir. Bunlardan biri söz konusu kavram ve hükümleri görmezden gelip İslâm'ı Allah'la kul arasında olan ruhanî bir din gibi takdim ederek Kur'ân'dan lâiklik çıkarmaya çalışan yaklaşım. Diğeri ise biraz da birinci yaklaşıma duyulan tepkiyle söz konusu kavram ve hükümleri öne çıkararak İslâm'ı bütünüyle siyasî bir ideoloji gibi sunup onu ahlâkî ve ruhanî boyutlarından neredeyse bütünüyle soyutlayan yaklaşım. Tebliğimizin konusu olmadığı için ele almayacağımız birçok sosyal ve siyasî problemin ürünü olan İslâm devleti kurma iddiasındaki IŞİD, el-Kâide, Hareketü Şebâbi'l-Mücâhidîn, Boko Haram vb. bir yığın örgütün faaliyette bulunduğu günümüzde Kur'ân-ı Kerim'in ihtiva ettiği söz konusu verilerin yorumlanması daha da önem kazanmıştır.

İki bölüme ayıracağımız tebliğimizin ilk bölümünde Kur'ân-ı Kerim'de siyasî muhtevaya sahip olan ilke ve kavramları, ikinci bölümde ise uygulanması siyasî erk gerektiren şer'î hükümleri ele alacağız. Değerlendirme ve sonuç kısmında ise bu verilere yaklaşım biçiminin nasıl olması gerektiğini Hz. Peygamber'in sünnet ve sîretinden hareketle ortaya koymaya çalışacağız.

I. SİYASÎ MUHTEVAYA SAHİP KUR'ÂNÎ İLKE VE KAVRAMLAR

A. İlkeler

1. Teşrî (Yasama) Yetkisinin Allah'a Ait Oluşu

İslâm'ın en önemli ilkesi şüphesiz tevhittir. Kur'ân-ı Kerim'de tevhit üzerinde çok durulmuş ve onun çerçevesi çok net çizilmiştir. Teşri yetkisinin Allah'a ait oluşu da bu çerçevenin içine girmektedir. Buna göre helâl (serbestiyet) ve haram (yasak) sınırlarını belirlemek Allah'a aittir. Bu sebeple *bahîre, sâibe, vasîle, hâm* adını verdikleri bazı hayvanların yenilmesini veya üzerine binilmesini yasaklayan,[1] yine başka bazı nimetlere birtakım yasaklar getiren müşrikler eleştirilmiş,[2] Yahudi ve Hristiyanlar da helâl ve haram belirleme konumunda gördükleri haham ve rahiplerini rab edinmekle suçlanmıştır.[3] Buna göre Allah'ın koyduğu hükümlere aykırı ve onlara

[1] el-Mâide 5/103; el-En'âm 6/138-140, 143-145.
[2] el-A'râf 7/32; Yunus 10/59-60; en-Nahl 16/116.
[3] et-Tevbe 9/31.

alternatif olacak şekilde helâl ve haram belirleyen kimse Kur'ân nezdinde ülûhiyet iddiasında bulunmakta, onun belirlediği hükümleri benimseyen kimseler de o kimseyi Allah'tan başka veya onun yanı sıra ilâh edinmiş olmaktadır. "Teşrî'" kelimesinin kökü olan "şe-re-a" maddesinin kullanıldığı "*Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini yasalaştıran ortakları mı vardır*"[4] mealindeki âyet, Allah'tan başka yasa koyucu (şâri') tanımanın şirk olduğunu açık bir şekilde vurgulamaktadır. Hasen (iyi) ve kabîhin (kötü) akılla bilinip bilinemeyeceği konusu tartışmalı olsa da[5] mânaya delâleti katî (anlamını kesin bir şekilde gösteren) Kur'ân hükümlerine aykırı veya alternatif hükümler benimsemenin İslâm dışı ve küfür olduğunda Müslümanlar arasında ihtilâf yoktur. Zaten akıl da bunu gerektirir. Çünkü dinde yer alan sübutu ve mânaya delâleti katî bir haramı helâl veya aynı özellikteki bir helâli haram kabul etmek dinin değerleriyle çelişir. Din bir bütün olduğu için onun bu özellikteki bir değerini reddetmek kişinin İslâm dairesinden bütünüyle çıkmasına yol açar.[6] Bu sebeple Kur'ân-ı Kerim'de herhangi birinin gönlünü hoş tutmak maksadıyla[7] veya ruhbanlığa özenerek[8] Allah'ın serbest bıraktığı nimetlerden yararlanmayı kendilerine yasaklamamaları konusunda Hz. Peygamber (sav) ve Müslümanları uyarıcı âyetler yer almıştır.[9] Bu uyarıların temel sebebinin, itikadî bir amaçla olmasa bile kişinin kendine getireceği bir yasağın zamanla itikâda da sirayet edip imana zarar verebilmesi ve dolayısıyla teşrî' yetkisinin Allah'a ait oluşu prensibine halel getirmesi olduğu âşikârdır.

Teşrî' yetkisinin Allah'a ait oluşu ilkesi İslâm toplumunda yapılan hukukî düzenlemelerin Kur'ân ve sünnetin açık hükümleriyle çelişmemesini gerektirir. Bu yönüyle bu ilke, İslâm'ın siyasî talepler içerdiğinin en açık delillerinden biridir. Nitekim günümüzde de teşrî', devletin üç ana unsurundan biri sayılmaktadır.

2. Allah'ın Hükmüyle Hükmetmenin Gerekliliği

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e (sav) ve dolayısıyla müminlere Allah'ın indirdiğiyle ve O'nun gösterdiği şekilde hükmetmesi emredilmiştir.[10] Allah'ın hükmünden daha isabetli hüküm verici olamayacağına ve adaletin O'nun hükümleriyle sağlanacağına[11] bakılarak hak ve adaletle hükmetmeyi emreden âyetleri de[12] Allah'ın indirdiğiyle hükmetme mânasında anlamak gerekir.

[4] eş-Şûrâ 42/21.
[5] Âmidî, *Gâyetü'l-merâm,* s. 196.
[6] el-Bakara 2/85; en-Nisâ 4/150-152.
[7] Taberî, *Câmiu'l-beyân,* XXVIII, 155-158.
[8] Taberî, *Câmiu'l-beyân,* VII, 8.
[9] el-Bakara 2/168-169, 172-173; el-Mâide 5/87-88; et-Tahrîm 66/1-2.
[10] en-Nisâ 4/105; el-Mâide 5/48-49.
[11] el-Mâide 5/50; et-Tîn 95/8.
[12] el-Mâide 5/42; Sâd 38/22, 26.

Hüküm; bir şeyin bir niteliğe sahip olduğuna veya ondan uzak bulunduğuna karar vermektir.[13] Din bir değerler bütünü olduğuna göre Müslümanın hukuk, ahlâk ve hayatın diğer alanları hakkında vardığı hüküm ve kanaatlerin dinle ters düşmemesi gerekir. Ancak "hüküm vermek" denilince akla ilk gelen mahkemede hâkimin davalı ve davacı arasında verdiği hükümdür. Nitekim "*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir"*[14] mealindeki âyet de bu çerçevede anlaşılmıştır. İbn Âşûr (ö. 1973), bu ifadeyi mefhum-ı muhalifinden hareketle "Allah'ın indiğini bırakıp da onun dışındaki hükümlerle yargılama yapanlar kâfirlerin ta kendisidir" şeklinde anlar.[15] Seleften gelen bazı nakillerde burada bahsi edilen küfrün, kişiyi dinden çıkarıcı bir küfür olmadığı belirtilir.[16] Devam eden âyetlerde bu şekilde davranan kişilerin zâlim ve fâsık olarak nitelenmesi de[17] bunu gösterir. Buradan çıkan netice şudur: Eğer bir hâkim Allah'ın hükmüyle hükmetme imkânı varken onu inkâr ettiği, beğenmediği ve hafife aldığı için başka bir hükümle hükmederse İslâm dairesinden çıkar ve kâfir olur.[18] Çünkü İslâm'ın herhangi bir değerini beğenmemek veya hafife almak da küfürdür.[19] Ancak Allah'ın hükmünü inkâr ettiği, beğenmediği veya hafife aldığı için değil de bir zaruret sebebiyle veya dünyevî bir arzuyla Allah'ın indirdiğini bırakıp başka bir hükümle hükmederse İslâm dairesinden çıkmaz, fakat günahkâr olur.[20]

Yapılan bir yargılama, verilen hükmün uygulanmasına matuftur. Dolayısıyla hüküm kelimesi zımnen icrâyı da içerir. Zaten bu kelimenin anlamında hâkimiyet ve yönetme mânaları da vardır. Nitekim *"Yoksa onlar câhiliyye hükmünü mü arıyorlar?"*[21] âyeti hem yargılama hem de yargılama sonunda verilen hükmün uygulanması çerçevesinde yorumlanmıştır.[22]

Yukarıda yapılan izahlardan anlaşılacağı üzere İslâm, Müslümanların Kur'ân ve sünnetteki hükümlerle yargılama yapıp onları uygulamalarını emretmektedir. Bu ise yargı ve yürütme kuvvetlerinin gerekliliği anlamına gelmesi hasebiyle İslâm'ın siyasî talepleri olduğunun en açık delillerindendir. Nitekim günümüzde devletin üç ana kuvvetinden ikisi yargı ve yürütmedir.

3. Allah'ın Hükümlerine Başvurmanın Gerekliliği

Yukarıdaki birinci başlıkta geçtiği üzere İslâm'a göre teşrî' yetkisi Allah'a aittir. Kur'ân-ı Kerim'de müminlerin bunu benimsemeleri ve İslâmî değerle-

[13] Râgıb, s. 248-9.
[14] el-Mâide 5/44.
[15] İbn Âşûr, VI, 211.
[16] İbn Kesîr, II, 80; İbn Âşûr, VI, 212.
[17] el-Mâide 5/45, 47.
[18] İbn Kesîr, II, 80; İbn Âşûr, VI, 211.
[19] en-Nisâ 4/140; el-Mâide 5/57-58; el-En'âm 6/67; et-Tevbe 9/65; Muhammed 47/9,28.
[20] İbn Kesîr, II, 80.
[21] el-Mâide 5/50.
[22] Meselâ bk. İbn Kesîr, II, 88.

ri içselleştirmeleri yönünde çok net ve çarpıcı ifadeler yer almaktadır. Bu çerçevede Allah ve resulünün önüne geçilmemesi gerektiği,[23] o ikisinin hükmettiği bir hususta hiçbir mümin erkek ve kadının tercih hakkının bulunmadığı,[24] kişilerin aralarındaki ihtilâfları çözümlemede peygamberi hakem kılmadıkça mümin olamayacakları vurgulanır.[25] Lehte hüküm verileceğinde Allah ve resulünün hükmüne müracaat edip aksi halde bundan kaçınmanın nifak olduğu belirtilir[26] ve münâfıkların bu tutumları yerilir.[27] Miras ve başka bazı hükümlerin açıklanmasından sonra Allah ve resulüne karşı gelip ilâhî sınırlara riayet etmeyenlerin hor bırakıcı bir azaba sokulacakları ifade edilir.[28]

Allah'ın hükümlerine başvurmanın gerekliliği, Müslümanları, yukarıda geçtiği şekilde yargı ve yürütme gücüne sahip bir siyasî nizam kurmaya yönlendirir. Bu yönüyle daha önce açıkladığımız "Allah'ın hükümleriyle hükmetme" prensibini destekleyip pekiştirici bir mahiyete sahiptir.

B. Kavramlar

1. Ülü'l-Emr

Ülü'l-emr, "Emir sahipleri" demektir. Emir, sözlükte iş ve direktif anlamlarına gelir.[29] Kur'ân-ı Kerim'de Allah'a, resulüne ve müminlerden olan ülü'l-emre itaat edilmesi emredilmiştir.[30] Ülü'l-emri, âlimler olarak anlayanlar varsa da "ümerâ ve yöneticiler" şeklinde anlaşılması daha yaygındır.[31] Mümin yöneticilere itaatin emredilmesi, İslâm toplumu içinden mümin yöneticilerin çıkarılmasını gerektirir. Bu ise söz konusu kavramın siyasî muhtevaya sahip olduğunu gösterir.

2. Halife

Halife, "Asilin kaybolması, ölmesi, âciz oluşu veya böyle durumlar söz konusu olmadığı halde kendi iradesiyle birini yerine geçirmekle onurlandırmak istemesi vb. üzerine asilin yerine geçip ona niyabet eden kişi" anlamındadır.[32] Kur'ân-ı Kerim'de birbirinin halefi (ardılı) olan nesiller, bu kelimenin ve türevlerinin çoğulu olan halâif (halifeler) ve hulefâ (halîfler) kelimeleriyle nitelenmiştir.[33] Hz. Âdem'in yaratılış kıssasında da insan bu çerçevede "halife" olarak nitelenmiştir.[34] Zamanla "Müslümanların siyasî

[23] el-Hucurât 49/1.
[24] el-Ahzâb 33/36.
[25] en-Nisâ 4/65.
[26] el-Mâide 5/41.
[27] en-Nisâ 4/60-61; en-Nûr 24/47-50.
[28] en-Nisâ 4/14; el-Mücâdile 58/5.
[29] Râgıb, s. 88.
[30] en-Nisâ 4/59.
[31] Beydâvî, II, 94-5; Mahallî-Suyûtî, s. 110.
[32] Râgıb, s. 294.
[33] el-A'râf 7/69, 74; Yunus 10/73; Fâtır 35/39.
[34] el-Bakara 2/30.

yöneticisi" anlamını kazanmış ve Hz. Peygamber'den (sav) sonra tarih boyunca bu şekilde kullanılmış olan kelime, Kur'ân-ı Kerim'de bu anlamıyla geçmez. Ancak Sâd sûresinde Hz. Davud'u "halife" olarak niteleyen ayet bunun bir istisnasını teşkil eder görünmektedir. Söz konusu âyette şöyle buyurulur: *"Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet, hevâ ve hevese uyma!"*[35] Hz. Davud'un bir kral-peygamber olduğu ve bunun gereği olarak bu âyette insanlar arasında adaletle hükmetmekle emrolunması dikkate alınırsa bu kelimeye burada "İnsanların işlerini Allah'ın hükümleri doğrultusunda yürüten yönetici" anlamını vermek mümkündür. Nitekim tefsirlerde de bu minvalde açıklamalar yapılmıştır.[36] Kur'ân'da kıssalara yer veriliş amaçlarından biri müminlerin ders ve ibret almaları[37] olduğuna göre bu âyette Hz. Davud'un müslümanlara örnek bir model şahsiyet olarak sunulduğu anlaşılmaktadır. Bu itibarla bu âyetteki "halife" kelimesinin siyasî bir muhtavaya sahip olduğu söylenebilir. Aynı kökten gelen "istihlâf (yerine geçirme)" kelimesinin bazı âyetlerdeki kullanımında da böyle bir anlam sezilmektedir.[38]

3. Bey'at

Bey'at; "birine itaat edeceğine ilişkin onunla ahitleşmek" demektir.[39] Dilimizde daha ziyade "biat" şeklinde kullanılmaktadır. Biat, Hudeybiye Musâlahası aktolunmadan önce Hz. Osman'ı alıkoyan Kureyş'le savaşacaklarına dair[40] Hz. Peygamber'e (sav) biat edenlerden Allah'ın hoşnut olduğunu belirten âyette söz konusu edilmiştir.[41] Bu sebeple "Rıdvan (hoşnutluk) biatı" adı verilen bu biatta Hz. Peygamber'e (sav) biat edenlerin Allah'a biat etmiş oldukları belirtilmektedir.[42] Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e (sav) Allah'la birlikte başka bir varlığı ilâh edinmeyeceklerine, hırsızlık ve zina etmeyeceklerine, çocuklarını öldürmeyeceklerine ve iftira etmeyeceklerine dair kadınlardan biat alması emredilmiştir.[43]

Özellikle "bir hedef uğrunda savaşmak üzere birine söz vermek" anlamında kullanılan Rıdvan biatının siyasî bir muhtevaya sahip olduğu açıktır. Nitekim tarih boyunca da Müslümanlar biatı bu şekilde anlamış, hulefâ-i râşidînden başlamak suretiyle yöneticilere itaat edileceğine dair biat edilmesi teamül haline gelmiştir.[44]

[35] Sâd 38/26.
[36] İbn Kesîr, IV, 40; Mahallî-Suyûtî, s. 600.
[37] Yusuf 12/111.
[38] Bk. en-Nûr 24/55.
[39] Râgıb, s. 155.
[40] İbn Kesîr, IV, 219-20.
[41] el-Feth 48/18; ayrıca bk. el-Feth 48/10.
[42] el-Feth 48/10.
[43] el-Mümtehine 61/12.
[44] Bk. Kallek, Cengiz, "Biat", *DİA,* VI, 121.

4. Şûrâ ve Müşâvere

Sözlükte "balı bulunduğu yerden çıkarmak" anlamına gelen شرت العسل deyiminden gelen müşavere, insanların birbirlerine başvurarak bir görüş ortaya koymalarıdır.[45] Dilimizde daha çok aynı kökten gelen "istişare" kelimesi kullanılmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de yer alan Hz. Peygamber'in (sav) ashabıyla müşâvere etmesine yönelik emir, ağır kayıplar verilen Uhud Gazvesi'nden sonra gelmiştir. Esasen Hz. Peygamber (sav), Medine'de savunma savaşı yapma fikrinde olduğu halde ashâbıyla istişare etmiş, ekseriyet ve özellikle genç sahâbîler meydan savaşı isteyince Uhud'a çıkmıştı.[46] Buna rağmen istişarenin emredilmesi, dindeki önemini gösterir. Nitekim istişare, Kur'ân-ı Kerim'de müminlerin özelliklerinden biri olarak da zikredilir.[47]

İstişare emrinin, Uhud Savaşı sonrasında ve mezkûr savaşı tahlil edip değerlendiren bir bağlamda gelmiş olması, söz konusu kelimenin siyasî içeriğini yetirince göstermektedir. Bununla birlikte istişare siyasî konularla mahdut olmayıp her önemli karar aşamasında başvurulması gereken bir yöntemdir.

5. Velî, Türevleri ve Onlarla Bağlantılı Kavramlar

Velî kelimesi "iki ya da daha fazla şeyin aralarından su sızmayacak şekilde birbirine yakın olması" anlamındaki velâ ve tevâlî köklerinden gelmektedir. Masdarı olan velâyet "birine yardım etmek", aynı kökten gelen vilâyet ise "bir işi üstlenmek" anlamına gelir. "Bir işi üstlenmek" anlamının "velâyet"te de olduğu ileri sürülmüştür. Velî ve aynı kökten gelen mevlâdan her ikisi de "birine yardım eden" ve "birinin işini üstlenen" anlamlarını içerir. Bu takdirde fâil, yani etkin anlamda kullanılmış olurlar. Ancak "kendisine yardım edilen" ve "işi üstlenilen kişi" anlamında mef'ûl, yani edilgen anlama da gelebilirler.[48] Bunun yanı sıra mevlâ kelimesi "köle âzâd eden efendi, âzâd edilen köle, anlaşma yapılan kişi, amcaoğlu, komşu ve birinin himayesine giren sığıntı" gibi birçok anlama gelir.[49]

Velî ve türevleri, sözlük anlamının zengin olmasının yanı sıra, Kur'ân-ı Kerim'de de itikattan başlayarak sosyal ve siyasî hayata kadar geniş bir kullanım alanına sahip olan kelimelerdir. Buna ilâve olarak kelimenin İslâm fıkhı ve tasavvufunda da kazandığı yeni anlamlar vardır.[50] Biz sözü uzatmamak için kelimenin yalnızca Kur'ân-ı Kerim'deki siyasî içerikli kullanımlarına işaret etmekle yetineceğiz. Bu açıdan baktığımızda kelimenin konumuzla ilgili şu anlamları ön plâna çıkmaktadır:

[45] Râgıb, s. 470.
[46] İbn Kesîr, I, 514.
[47] eş-Şûrâ 42/38.
[48] Râgıb, s. 885.
[49] Râgıb, s. 887.
[50] Öğmüş, Harun, "el-Velî ve'l-velâye fi'l-Kur'âni'l-Kerîm", s. 38-54.

a. Müvâlât, yani birine müzâhir olmak, onunla ittifak edip dayanışma içerisine girmek ve yardımlaşmak. Kur'ân-ı Kerim, birçok âyette müminlerin diğer müminleri bırakarak kâfirleri velî edinmesini yasaklamıştır.[51] Nüzûl çağı ve öncesindeki Arapların yaşayış ve uygulamaları da bu kelimeden öncelikle bu anlamın kastedildiğini göstermektedir. Çünkü onlar intikam, yağma, mer'â ve su kaynakları sebebiyle yaptıkları savaşlarda ittifaklar kuruyor ve müttefiklerini "velî, mevlâ, halîf, câr" vb. kelimelerle anıyorlardı, ki bunların hepsi de velî kelimesinin sözlük mânaları içinde yer almaktadır.[52]

b. Birini sırdaş tutmak. Velî kelimesinin asıl anlamında yakınlık olduğundan sırdaşla ilgisi açıktır. Kur'ân-ı Kerim'de "sırdaş" anlamında ayrıca "bitâne" ve "velîce" kelimeleri de yer almaktadır. Cenâb-ı Hak bu kelimelerin yer aldığı âyetlerde kâfirleri sırdaş tutmayı yasaklamıştır.[53] Müslümanların sırlarını kâfirlere vermenin onlarla dayanışmanın bir türü olduğu düşünülürse bu maddenin yukarıdakinin bir uzantısı olduğu anlaşılır.

c. Velî kelimesinin anlamlarından biri de "birinin işini üstlenen kişi" olduğuna göre; kâfirleri velî edinmeyi yasaklayan âyetler, onlara Müslümanların özellikle yönetimle ilgili kilit işlerinin verilmesini de kapsamı içine alır. Hz. Peygamber'in (sav) güvendiği bazı gayr-ı Müslimlere bir kısım görevler verdiği aktarılmakla[54] birlikte ashâb-ı kiramın da söz konusu âyetleri belirttiğimiz çerçevede anladıkları görülmektedir.[55]

Velî kelimesinin Kur'ân-ı Kerim'de kullanılışıyla ilgili çizdiğimiz bu çerçeve, gayr-ı Müslimlerle her nevi ilişkinin sonlandırılacağı mânasına gelmez. Müslümanların can, mal, namus,[56] din, vatan gibi değerlerine saldırmayan ve bu konularda saldıranlara müzâhir olmayan kimselere iyi davranmak ve adaletle muamele etmek yasak değildir.[57] Kâfirleri velî edinme yasağı, bu konularda Müslümanlara saldıran kimselerle Müslümanlara karşı işbirliği yapmakla ilgilidir.[58] Halbuki Müslümanlara saldıran kimselerle –baba, oğul, kardeş ve aşiret mensubu bile olsalar— dayanışma içerisine girilmez.[59] Bu çizdiğimiz tablodan, Kur'ân-ı Kerim'de Müslümanların birlik içerisinde bir toplum oluşturmalarının istendiği ve bunda siyasî bir stratejinin bulunduğu ayan-beyan anlaşılır.

[51] Âlü İmrân 3/28; en-Nisâ 4/144; el-Mâide 5/51, 57-58; et-Tevbe 9/23; el-Mücadile 58/22.
[52] Öğmüş, *Câhiliyye döneminde Araplar,* s. 125.
[53] Âlü İmrân 3/118; et-Tevbe 9/16.
[54] İbn Kayyim, *Zâdü'l-meâd*, III, 301.
[55] İbn Kesîr, II, 89.
[56] Nesâî, "Tahrîmü'd-dem", 22-24.
[57] el-Mümtehine 60/8.
[58] Öğmüş, "el-Velî ve'l-velâye fi'l-Kur'âni'l-Kerîm", s. 50-52.
[59] et-Tevbe 9/23; el-Mücadile 58/22.

6. Emr bi'l-Ma'rûf ve Nehy 'ani'l-Münker

Hüsün ve kubuh konusuna yaklaşımdaki ihtilâfa bağlı olarak ma'rûf ve münkerin tarifinde bazı ihtilâflar olsa da en geniş anlamıyla ma'rûf "din ve aklın iyi ve güzel gördüğü şey" münker de bunun tersidir.[60]

Kur'ân-ı Kerim'de, Müslümanlar içerisinde ma'rûfu emredip münkeri yasaklayan bir topluluğun bulunması emredilmektedir.[61] Ma'rûf ve münkeri bilen ve bunları usulünce emredip yasaklamaya muktedir olan akıl ve temyiz sahibi Müslümanlar ma'rûfu emredip münkeri yasaklamakla mükelleftirler.[62] Ancak toplumda her ferdin münker işlemekte olan kişiye fiilen müdahale edip engel olmaya çalışması kaosa yol açabilir. Bu sebeple işin bu yönünün, yönetici veya onun İslâm tarihinde "muhtesib" diye adlandırılan memurları tarafından yapılmasının daha uygun olacağı belirtilmiştir.[63]

Münkeri yasaklamak, sabit olan bir suçun yargı aşamasından sonra cezalandırılması olmayıp yapılışı ânında engel olmak, öncesinde de fertlerde ona karşı bir bilinç oluşturmaktır.[64] Dolayısıyla ma'rûfu emredip münkeri yasaklamak, aşağıda ele alacağımız hadlerin uygulanmasından ayrı ve müstakil olarak İslâm'ın siyasî talepleri olduğunun delillerinden birini teşkil eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: *"Onlar (müminler), kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılar, zekâtı verir, ma'rûfu emredip münkeri yasaklarlar."*[65]

7. Müstekbir, Müstaz'af ve Bunlarla Müterâdif Kelimeler

Müstekbir, "kendini beğenen ve nefsini başkalarından büyük gören" demektir.[66] Müstaz'af ise "zayıf bulunan kimse" anlamındadır.[67] Birinciyle kastedilen dünyada insanları yanlışa sevk eden liderlerdir. Nitekim bunlar Kur'ân-ı Kerim'de bazen "tabî olunanlar (metbûlar)"[68] ve "öncekiler",[69] "küberâ (büyükler, ulular) ve sâdet (efendiler)" şeklinde de anılır.[70] İkinciler ise hiç sorgulamadan onlara uyup peşlerinden gidenlerdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de bu şekilde zikredildikleri[71] gibi "zuafâ (zayıflar)"[72] ve "sonrakiler"[73] şeklinde de zikredilirler. Müstaz'af kavramının, "müstekbirlerin

[60] Râgıb, s. 561; ayrıca bk. Abdülcebbâr, *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, s. 141; Cürcânî, *et-Ta'rîfât*, s. 283.
[61] Âlü İmrân 3/104.
[62] Gazzâlî, *el-İhyâ,* II, 308, 311, 316; ayrıca bk. Abdülcebbar, *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, s. 142, 145; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl,* II, 35.
[63] Abdülcebbar, *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, s. 148.
[64] Abdülcebbar, *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, s. 143; Gazzâlî, *el-İhyâ,* II, 320.
[65] el-Hac 22/41.
[66] Râgıb, s. 697.
[67] Râgıb, s. 507.
[68] el-Bakara 2/165-167.
[69] el-A'râf 7/38-39.
[70] el-Ahzâb 33/67-68.
[71] el-Bakara 2/166-167.
[72] Ğâfir 40/47.
[73] el-A'râf 7/38-39.

yaptığını onaylamamakla birlikte gücü yetmediği için onları engelleyemeyen" şeklinde olumlu bir anlamı da vardır.[74]

Müstekbir ve müstaz'af kavramları Kur'ân-ı Kerim'de birlikte kullanıldıklarında, daima ahiret tasvirleri içerisinde ve söz konusu iki grubun birbirini suçlayıp birbirinden uzaklaşması bağlamında zikredilir.[75] Âhiret ahvâliyle ilgili tasvirlerde kullanılmalarına rağmen her ikisi de Kur'ân-ı Kerim'in siyasî muhtevaya sahip kavramları içine girer. Çünkü bunların zikredildikleri bağlam, insanları bu nitelikteki dinî ve siyasî liderleri izlemekten sakındırmaya yönelik bir ikaz içermektedir. Bunun ise siyasî bir tutumun teşvik edilmesi olduğu âşikârdır.

8. Tâğut

Tâğut, sözlükte "azgınlıkta aşırı giden" anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın dışında tapılan bütün varlıklar hakkında kullanılmaktadır.[76] Kelimenin geçtiği âyetlerden biri meâlen şöyledir: "*Allah inananların velîsidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velisi ise tâğuttur. Onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür"*[77] Bu âyette, Allah'ın insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarması, onlara yol göstermesi ve hayat prensiplerini açıklaması anlamında bir istiaredir. Bu durumda tâğutun Allah'ın mukabilinde kullanılması; onunla kastedilenin, Allah'ın koyduğu ilke ve prensiplere aykırı ve alternatif ilkeler koymaya kalkışan liderler olduğunu gösterir. Bu ise "Yasama Yetkisinin Allah'a Ait Oluşu" başlığı altında ele aldığımız üzere İslâm'a aykırı bir durumdur.

Tâğut kelimesinin geçtiği âyetlerin bir diğeri şu mealdeki âyettir: "*Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tağuta inanmamaları kendilerine emredildiği halde Tağut'un önünde yargılanmak istiyorlar."*[78] Sebeb-i nüzûlünde geçtiği üzere bu âyette tâğutla kastedilen, münafıkların Allah'ın hükümlerini bırakarak hükmüne başvurdukları Kâ'b b. Eşref'tir.[79] Buradan hareketle tağutun Allah'ın hükümlerine aykırı hükümler veren kimselere de delâlet ettiğini söyleyebiliriz.

Kelimenin yukarıda işaret ettiğimiz iki mânasının İslâm'ın siyasî talepleriyle olan ilişkisini ise daha önce "Yasama Yetkisinin Allah'a Ait oluşu" ve "Allah'ın Hükümlerine Başvurmanın Gerekliliği" başlıkları altında yeterince açıklamıştık.

[74] en-Nisâ 4/75, 98-99, el-Kasas 28/4-5.
[75] Bk. el-Bakara 2/165/167; el-A'râf 7/38-39; el-Ahzâb 33/67-68; Sebe 34/31-33; Sâd 38/59-64.
[76] Râgıb, s. 520-1.
[77] el-Bakara 2/257.
[78] en-Nisâ 4/60.
[79] Taberî, *Câmiu'l-beyân,* V, 152-154.

9. Mülk

Mülk "hâkimiyet" demektir.[80] Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyette göklerin ve yerin mülkünün Allah'a ait olduğu belirtilmiştir.[81] Elbette bu, öncelikle Allah'ın gök ve yerin yegâne hâkimi olduğunu, O'nun dışında başka bir tanrı olmadığını ifade eder. Bununla birlikte bu âyetlerde yerin de özellikle zikredilmesi bütün türleriyle deizmin reddine işaret eder. Yani Allah Teâlâ yeri ve üstündekileri yaratıp kendi hallerine bırakmamış, peygamberler göndermiş, kitaplar indirmiş ve kullarını birtakım emir ve yasaklarla mükellef kılmıştır. Bu emir ve yasaklar içerisinde baştan beri sıralamaya çalıştığımız ve bir kısmını daha sonra sıralayacağımız siyasî muhtevaya sahip olanlar da vardır. Onların uygulanması aynı zamanda Allah'ın yeryüzündeki hâkimiyetini ifade eder. Elbette bunlar kullar eliyle uygulanıyor olduğu için birçok eksiklikle ma'lûl olarak ortaya çıkar. Ancak öyle de olsa bu emir ve yasaklar kaynak itibariyle Allah'a aittir. Bu itibarla mümin kulların bunları yeryüzünde hâkim kılmasının Allah'ın hâkimiyeti olarak anlaşılması yanlış olmasa gerektir.

10. Temkîn

Temkîn, sözlükte "güç ve imkân vermek" demektir. Bu kelimenin bazı âyetlerdeki kullanımı da siyasî bir içerik çağrıştırmaktadır.[82]

II. SİYASÎ ERK GEREKTİREN VEYA ONA MÜNCER OLABİLEN HÜKÜMLER

Kur'ân-ı Kerim'de Müslümanlara karşı savaş açılması durumunda savunma yapmak,[83] din üzerindeki baskıyı kaldırmak,[84] başka bir toplum içerisinde yaşayan Müslümanlara –o toplumla yapılmış bir anlaşmayı bozmamak kaydıyla— yardım etmek,[85] yaptıkları bir tevile dayanarak meşru otoriteyi yıkmak için silaha sarılanları (bâğîler) itaate sevketmek gibi durumlarda savaşılması emredilmektedir.[86] Savaş, maslahat görülürse sulh ile sonuçlandırılır.[87] Sonunda ganimet ve fey elde edilebilir ve bunların

[80] Râgıb, s. 774-5.
[81] el-Bakara 2/107; el-Mâide 5/40; el-A'râf 7/158; el-Furkân 25/2; ez-Zuhruf 43/84-85.
[82] Bk. el-Hacc 22/41; en-Nûr 24/55; Devlet kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de bir âyette geçer. (el-Haşr 59/7) Bazılarının "devlet", ancak meşhur kıraat imamlarının "dûle" şeklinde okuduğu bu kelime her iki okuyuşa göre de bu âyette "dönüp dolaşan mal" anlamındadır. (İbn Cüzey, II, 360; ayrıca bk. Taberî, XXVIII, 39; Râgıb, s. 322; Ebû Şâme, s. 700; İbn Âşûr, XXVIII, 75-76.) Dolayısıyla günümüzde "siyasî teşekkül" anlamında en yaygın kullanılan kelime olan "devlet" kelimesinin, her ne kadar Kur'ân-ı Kerim'de bir âyette geçiyor olsa da siyasî bir içeriğinin bulunmadığını – önemine binaen – özellikle belirtmek gerekir.
[83] el-Bakara 2/190; el-Hac 22/39.
[84] el-Bakara 2/193; el-Enfâl 8/39.
[85] el-Enfâl 8/72.
[86] el-Hucurât 49/9.
[87] el-Enfâl 8/61.

Kur'ân'da belirtildiği üzere dağıtılması gerekebilir.[88] Müslümanların otoritesini tanıyan ehl-i kitap mensuplarından "cizye" adı verilen vergi alınabilir.[89] Ele geçirilen esirler hakkında tercih edilecek yola[90] karar vermek gerekebilir. Keza kısas,[91] erş,[92] hırâbe (eşkıyalık),[93] sirkat (hırsızlık),[94] zinâ,[95] kazif (namusa yönelik iftira)[96] gibi Kur'ân'da yer alan hadlerin tatbikini gerektirecek durumlar oluşabilir. Buna benzer uygulanması gereken başka birçok hüküm vardır. Bütün bunları uygulayacak olan ise fertler değil, fertlerin oluşturduğu toplumun yöneticileridir. Bu da tarihteki ve günümüzdeki adıyla siyasî erk, yani toplumun tüzel kişiliği demek olan devletin varlığını gerektirir. Ancak devlet tarafından yapılabilecek olan bu hususların Kur'ân-ı Kerim'de emredilmesi, devlet kurmanın dolaylı bir şekilde emredilmesi anlamına gelir. Çünkü –bir fıkıh kâidesinde belirtildiği üzere— bir emrin yapılması başka bir şeye bağlıysa o şey de emrin kapsamına girer. (mâ lâ yekûmu'l-vâcib illâ bih fehuve vâcib)

Uygulaması siyasî erk gerektirmeyip ona müncer olabilecek hükümler de vardır. Meselâ hicret böyledir. Sözlükte "terketmek" demek olan hicret, yapılan baskılar sebebiyle dinini yaşayamayan kimsenin dinini rahatlıkla yaşayabileceği yere göç etmesidir.[97] Hicret sonuç olarak siyasî bir erkin kurulmasına yol açabilir. Nitekim Hz. Peygamber (sav) ve ashâbının Mekke'den Medine'ye hicret etmesi sonrasında böyle olmuştur. Ancak her zaman böyle olması gerekmez. Nitekim Habeşistan'a hicret sonrasında böyle bir durum olmamıştır. Aksine orada Müslümanlar, Hristiyanların hâkimiyeti altında onlarla barış içerisinde fakat kendi dinlerine bağlı kalarak yaşamışlardır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kur'ân-ı Kerim'den istinbat ederek sıraladığımız yukarıdaki ilke, kavram ve hükümler İslâm'ın siyasî bazı talepler içerdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bunlar ayan-beyan göz önünde dururken İslâm'ı siyasî ve sosyal boyutlarından arındırıp onu Allah ile kul arasında ruhanî bir din gibi sunmaya, hele hele – bir zaman yapıldığı gibi— ondan lâiklik çıkarılmaya çalışılması beyhude bir çabadır. Bu çaba günümüzdeki IŞİD, el-Kâide, Şebâb ve Boko Haram türü örgüt sempatizanlarını da ikna etmeyecektir. Aksine belki de onları bu örgütlere daha da itebilecektir. Doğru olan yöntem bizim yukarıda

[88] el-Enfâl 8/41; el-Haşr 59/7.
[89] et-Tevbe 9/29.
[90] Muhammed 47/4.
[91] el-Bakara 2/178-179; el-Mâide 5/45.
[92] el-Mâide 5/45.
[93] el-Mâide 5/33.
[94] el-Mâide 5/38-39.
[95] en-Nûr 24/2.
[96] en-Nûr 24/4-5.
[97] Râgıb, s. 833.

yapmaya çalıştığımız gibi Kur'ân ve sünnette olan verileri dürüstçe ortaya koymak, sonra bunları Hz. Peygamber'in (sav) sünnet ve sîretinden hareketle – yine dürüst bir şekilde— anlamaya çalışmaktır. Hz. Peygamber'in (sav) yukarıdaki verileri uygulama biçimine baktığımızda şu temel tespitleri yapabiliriz:

1. Hz. Peygamber (sav) devlet kurmayı hedeflememiş, fertlere dini anlatmak ve dinin onların gönlünde yer etmesi için çalışmıştır. Evet, Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri için "Ben onlardan tek bir söz söylemelerini istiyorum, onunla Araplar kendilerine boyun eğip Acemler cizye ödeyecektir" dediğine yönelik rivayetler vardır.[98] Ancak bu, onun gaybî tebşîrâtı nev'indendir. Nitekim Mekkeli müşrikler, davasından vaz geçmesi halinde onu kral seçmek istemişler,[99] ancak o bu teklifi kabul etmemiş, "Kral olur, sonra da dini daha kolay şekilde tebliğ ederim" şeklinde bir düşünce içine girmemiştir. Demek ki, devlet erkini kullanarak toplumu zorla İslâmlaştırmak dinen doğru bir yöntem değildir. Doğru olan fertlerin dini gönüllü olarak benimsemesi ve onun ahlâkî ilkeleriyle ruhlarını arındırıp bezemesidir. Fertler bunu gerçekleştirince erdemli bir toplum oluşur, o zaman devlet de onların uzlaştıkları esaslara göre kendiliğinden teessüs eder. Hz. Peygamber'in (sav) yaptığı budur. On üç yıl süren Mekke'deki zorlu şartlarda tekâmül eden ashâb-ı kiram Medine'ye hicretle birlikte siyasî erki de olan ahlâk âbidesi bir toplum oluşturmuşlardır.
2. İslâm yalnızca ahlâk ve ruhâniyeti olan bir din olmamakla birlikte onun asıl amaçladığı ahlâklı bir yaşantıdır. Savaş ve hadler gibi ancak siyasî erkle uygulanabilecek olan hükümler ise amaç değil, bir tedbirden ibarettir. Nitekim Hz. Peygamber (sav), şüphe durumunda hadlerin uygulanmamasını emretmektedir.[100] Zina haddinin uygulanabilmesi için –fıkıh kitaplarında sayıldığı üzere— âkil, bâliğ, Müslüman, hür, âdil (toplum tarafından doğru sözlü olduğu beyan edilmiş), görme kusuru olmayan ve beyanları birbiriyle çelişmeyen dört erkek şâhidin olayı sürme çöpünün sürmedanlığa, divitin okkaya girdiğini görür gibi açık bir şekilde gördüklerine şâhitlik etmelerinin şart koşulması bunu gösterir.[101] Zina ettiğini itiraf eden Mâiz adlı sahâbîye Hz. Peygamber'in gösterdiği tutum da bunun başka bir delilidir. Mâiz itirafta bulununca Hz. Peygamber onu dinlemek istemeyip başını çevirmiş, ancak o ısrarla itiraf edince zinanın ne olduğunu bilip bilmediğini, akıl ve şuurunun yerinde olup olmadığını yoklamış, zinanın mukaddimelerinin zina olmadığını belirtmiş,

[98] Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl,* 1993, s. 305.
[99] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 295; Süheylî, *er-Ravzu'l-Ünüf,* III, 52.
[100] İbn Mâce, "Hudûd", 5.
[101] Meydânî, *el-Lübâb,* III, 58; ayrıca bk. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-mücteh*id, IV, 280; Mergînânî, *Bidâyetü'l-mübtedî,* II, 381.

yine de ısrarını sürdürünce ancak o zaman haddin tatbikini emretmiştir. İnfazdan sonra duyduğu acıyla kaçmak istediğini öğrenince ise "Keşke bıraksaydınız da kaçıp gitseydi" buyurmuştur.[102] Bütün bunlar, İslâm'ın hedefinin bu cezaları uygulamak olmadığını, ancak bu çirkin davranışların toplumda alenen işlenip sıradanlaşmasına engel olmak amacıyla tedbir aldığını gösterir. Nitekim fertlerin zina vb. günahları işleyip işlemedikleri merak edilip araştırılmaz. Kur'ân-ı Kerim, özel hayatın araştırılmasını yasaklamıştır.[103] Hadler, şartları çok zor sağlanabilecek olan şâhitlik veya itirafla sabit olur. Zina haddinde dört,[104] diğerlerinde ise iki şâhit gerekir. Öyleyse – belirttiğimiz gibi— sübutu halinde bunları uygulamak bir tedbirden ibaret olup İslâm'ın amacı değildir. İslâm'ın amacı toplumdaki fertlerin hepsinin iş-eş-aş sahibi olabileceği imkânları oluşturmak, bunun için iş sahaları açmak, ekonomik zorlukta olanlara zekât vb. fonlarla destek olmak, evlenecek gençlere eş bulmak ve mâlî yardımda bulunmak, insanları Kur'ân ve sünnet ahlâkıyla eğitip onlara Müslümanca bir şuur ve sorumluluk kazandırmak, toplum ahlâkını ifsat edecek tutum ve davranışlara engel olmaktır.[105] Demek ki, asıl olan insanların İslâm ahlâkıyla bezenmesidir. Bu olunca toplum İslâmlaşır ve devleti de kendi iradesine göre kurar. Fertleri İslâmlaştırmak amacıyla devlet kurmaya kalkışmak ise İslâm'ın özüyle bağdaşmadığı gibi Hz. Peygamber'in (sav) uygulamalarına da terstir.

3. Bir önceki maddedeki açıklamalarımızdan hareketle İslâm'ın hükümlerini amaç olan hükümler ve tedbir olarak konulanlar olmak üzere ikiye ayırmak yanlış olmaz. Amaç olan hükümler itikat, ibadet, ahlâk ve muâmelâtla ilgili hükümlerdir. İlk üçü devlet erki olmadan uygulanabilir. Dördüncüsünde bazen devlet erkine ihtiyaç olsa da fertlerin İslâm'ı yaşama konusunda güçlü bir irade sergilemeleri halinde bu ihtiyaç azalabilir, hatta tamamıyla ortadan kalkabilir. Tedbir olmak üzere konulan hükümler ise mutlaka devlet erki gerektirir.[106] Ancak bunlar amaç olan hükümler olmayıp –adı üstünde— tedbirdir. Şu kadar var ki, tedbir olan hükümler olmadan ideal bir Müslüman toplum oluşmaz. Fakat böyle bir toplumu oluşturmanın yöntemi, fertlerin İslâm'ı kendi iradeleriyle gönülden benimsemeleridir. Önce devlet kurup sonra bu yolla fertleri İslâmlaştırmak – daha önce belirttiğimiz gibi— hem fıtrata hem de Hz. Peygamber'in (sav) uygulamalarına terstir.

[102] Ebû Dâvûd, "Hudûd", 24.
[103] el-Hucurât 49/12.
[104] en-Nûr 24/4-5.
[105] Öğmüş, Harun, "Tertîbü Ahkâmi'ş-Şerîati'l-İslâmiyye ve Tederrucuhû fî Dav'i'l-Kur'âni'l-Kerîm", s. 55-6.
[106] Öğmüş, "Tertîbü Ahkâmi'ş-Şerîati'l-İslâmiyye ve Tederrucuhû fî Dav'i'l-Kur'âni'l-Kerîm", s. 67-8.

Bu üç husus dikkate alınırsa Müslümanların, dinlerinin amaç olan hükümlerini yaşamalarına müsaade eden gayr-ı müslim veya lâik bir toplumda barış içerisinde yaşayabilecekleri anlaşılır. Nitekim ashâb-ı kiramın bir kısmının Hz. Peygamber'in (sav) işaretiyle Habeşistan'a hicret etmeleri ve orada Hristiyanların hâkim olduğu bir ülkede barış içerisinde yaşamaları bunu gösterir. Ancak bu örnek, benzer şartlardaki müslümanların bu hali ideal bir durum olarak görmelerinin ve bunun böyle sürüp gitmesini istemelerinin caiz olduğu mânasına gelmez. Aksine o toplumda İslâmî değerlerin yayılması ve fertlerin İslâm'ı benimsemesi için bütün güçleriyle barışçıl bir çaba sergilemeleri gerekir. Bu da öncelikle yaşantılarıyla İslâm'ı iyi temsil etmeleri, sonra da tebliğ ve davette bulunmaları ile olur. Bu, Birleşmiş Milletler'in 18 ve 19. maddelerinde insan hakkı olarak tanınmış ilkeler arasında yer aldığı için günümüz değerleri ve hukukunun da onayladığı bir yoldur.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmeler, siyasî talepler içeren İslâm dini müntesiplerinin başkalarıyla bir arada barış içerisinde yaşayabileceklerini göstermektedir. Ancak en başta belirttiğimiz ilkelerle bunlar arasında bazı çelişkiler vehmedilebilir ve şu şekilde sorular akla gelebilir:

1. Kur'ân'a göre yasama yetkisinin Allah'a ait olduğu düşünüldüğünde bunu dikkate almadan yasalar yapan, yani İslâm'a göre "ülûhiyet taslamakta olan" yöneticilere boyun eğilir mi? Bunlara boyun eğmeyi zorunlu kılacak ülkelerde ikamet edilir mi?
2. Allah'ın hükümlerine başvurmanın gerekliliği ortada iken başkalarının, yani "tâğut"un hükümleriyle yargılama yapan mahkemelere gidilir mi? Buralara gitmeyi zorunlu kılabilecek ülkelerde yaşanır mı?

Bu soruları sırasıyla şu şekilde cevaplayabiliriz:

1. İslâm açısından sakınca oluşturan, Allah'ın hükümlerine aykırı ve alternatif hüküm koyanların koyduğu hükümleri benimsemektir; yoksa yasama yetkisinin Allah'a ait olduğuna bakmayan ve Kur'ân hükümleriyle uygun düşüp düşmediğini dikkate almadan yasa yapan yöneticilerin yönettiği ülkelerde yaşamak değildir. Kaldı ki, Müslümanlara dinlerinin amaçla ilgili hükümlerini yaşama hürriyeti veren, günümüz ifadesiyle insan haklarına değer veren ülkelerin yöneticileri, gayr-ı müslim veya lâik oluşları itibariyle yasama yetkisinin Allah'a ait oluşunu prensip olarak benimsemeseler de Kur'ân'la her konuda ters düşmezler. Aksine din, can, namus, akıl ve malın korunup din ve inanç özgürlüğü, yaşama ve çoğalma hakkı, düşünce özgürlüğü ve mülk edinme hakkının sağlanması gibi İslâm'ın da temel hedefleri içerisinde yer alan hususlar başta olmak üzere birçok konuda Kur'ân ve sünnet hükümleriyle örtüşürler. Bu itibarla Müslümanların böyle ülkelerde yaşamalarında dinleri açısından ciddî bir problem olmaz Aksine, bu ülkelerde örnek bir ahlâkî yaşantı ile dinlerini iyi temsil edip barışçıl yollarla tebliğde bulu-

nurlarsa İslâm'ın fertler arasında yayılmasını sağlayacakları geniş bir hürriyet ortamı bulabileceklerdir.

2. Dinin amaçla ilgili hükümlerini yaşama ve uygulama hürriyeti veren insan haklarına saygılı gayr-i müslim ve lâik ülkelerde yaşayan bir Müslümanın ihtilâfa düşüp mahkemelik olduğu kimse, ya kendisini İslâmî hükümlerle bağlı hisseden bir Müslümandır ya da değildir. Birinci durumda Müslümanlar aralarındaki ihtilâfı Kur'ân ve sünnete göre çözerler, böylece mahkemeye gitmelerine gerek kalmaz. İkinci durumda İslâmî açıdan hak sahibi olan ya Müslümandır, ya da değildir. Hak sahibi olan Müslümansa mahkemeye müracaatla hakkını aramasında İslâmî açıdan bir mahzur olmaz. Çünkü şer'an hakkı olanı almak için bu yola başvurmaktadır. Hak sahibi olan Müslüman değilse o zaman hak sahibinin hakkını verir, böylece onunla mahkemede duruşmaya gitmesine gerek kalmaz.[107] İslâmî hükümlerle örtüşmeyen bir konuda davacının şikâyeti sebebiyle mahkemeye götürülmesi ise zaruretten kaynaklandığı için dinen mes'ûliyet oluşturmaz. Zaten böyle bir durum, insan haklarına saygılı ülkelerde din, can, namus, akıl ve malın korunması gibi dinin temel hedefleri içerisinde yer alan hususlarda değil de, tâlî meselelerde söz konusu olabilir. Öyleyse dinine samimiyetle bağlı bir Müslüman böyle ülkelerde bu iki ilkeyle ilgili ciddî bir problemle karşılaşmayacaktır.

Görüldüğü üzere tebliğimizin başında ele aldığımız temel ilkelerden ikisini ve hatta en önemlilerini oluşturan "yasama yetkisinin Allah'a ait oluşu" ve "Allah'ın hükümlerine başvurmanın gerekliliği" ilkeleri, dinin amaçla ilgili hükümlerinin yaşanmasına müdahale etmeyen insan haklarına saygılı gayr-ı müslim veya lâik ülkelerde ciddî bir taviz verilmeden uygulanabilmektedir. Mezkûr ülkelerde bu ikisinden taviz verilmesini gerektiren önemli bir problemle karşılaşılmıyorsa tebliğde söz konusu ettiğimiz diğer hususlarda hiçbir problemle karşılaşılmayacaktır. Bu da, Müslümanların böyle ülkelerde dinlerinin amaçla ilgili hükümlerini uygulayarak diğer insanlarla barış içerisinde yaşayabilecekleri anlamına gelmektedir. Ancak Müslümanlar, böyle bir yaşantıyı ideal bir durum olarak görmemelidirler. Aksine, yaşadıkları toplum içinde iyi bir ahlâkî yaşantı sergileyerek örnek olmaları, böylece barışçıl yollarla insanları İslâm'a çağırmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak, İslâm'ın birtakım siyasî taleplerinin bulunduğu Kur'ân ve sünnet ifadelerinde yer alan inkâr edilemez bir gerçektir. Ancak bunlar, Müslümanların yaşadıkları toplumlarda anarşi ve istikrarsızlık unsuru olmalarını gerektirmez. Aksine Müslümanlar, bu bildiride sıralanan siyasî birtakım talepler içeren dinlerinden taviz vermeden başkalarıyla bir arada barış içerisinde yaşayabilirler.

[107] Öğmüş, Harun, "Metâlibü'l-İslâm es-Siyâsiyye ve Hayâtü'l-Müslimîn maa'l-Âharîn fî Dav'i'l-Kur'âni'l-Kerîm", s. 278.

KAYNAKLAR

Kur'ân-ı Kerim

Kütüb-i Sitte

Abdülcebbâr, *Şerhu'l-usuli'l-hamse,* nşr. Abdülkerîm Osmân, Kâhire: Mektebetü Vehbe, 1996.

Âmidî, *Gâyetü'l-merâm fî ilmi'l-kelâm,* nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.

Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve esrâru't-te'vîl,* I-V, Beyrut: Dâru Sâdır, ts.

Cürcânî, *et-Ta'rîfât,* nşr. İbrahim el-Ebyârî, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1405.

Ebû Şâme, *İbrâzu'l-meânî min hırzi'l-emânî fi'l-kırââti's-seb',* nşr. İbrahim 'Atve Avad, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Gazzâlî, *İhyâu 'ulûmi'd-dîn,* I-IV, Kâhire: Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1939.

Kallek, Cengiz, "Biat", *DİA,* VI, 121.

İbn Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr,* I-XXX, Tunus: Dâru Suhnûn, ts.

İbn Cüzey, *et-Teshîl li-ulûmi't-Tenzîl,* I-II, Beyrut: Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, ts.,

İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye,* nşr. Mustafa es-Seka ve dğr., I-II, ts.

İbn Kayyim, *Zâdü'l-meâd fî hayri'l-'ibâd,* I-V, 27. Baskı, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.

İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm,* I-IV, 1. Baskı, Dımeşk: Dâru İbn Kesîr, 1994.

İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesıd,* I-IV, I-IV, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1997.

Mahallî-Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, İst: Dersaadet, ts.

Mergînânî, *Bidâyetü'l-mübtedî* (*Hidâye* ile birlikte), I-IV, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

Meydânî, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb,* I-III, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1994.

Öğmüş, Harun, *Câhiliyye döneminde Araplar – Câhiliyye şiirine göre İslâm öncesi Arap toplumu ve Kur'ân'ın getirdiği değişim,* İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.

—, "Metâlibü'l-İslâm es-Siyâsiyye ve Hayâtü'l-Müslimîn maa'l-Âharîn fî Dav'i'l-Kur'âni'l-Kerîm", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi,* 2013, sy. 22, s. 278.

—, "Tertîbü Ahkâmi'ş-Şerîati'l-İslâmiyye ve Tederrucuhû fî Dav'i'l-Kur'âni'l-Kerîm", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi,* 2014, sy. 24, s. 55-6, 67-8.

—, "el-Velî ve'l-velâye fi'l-Kur'âni'l-Kerîm", *Necmettin Erbakan Üniv. İlâhiyat Fak. Dergisi,* Güz 2015, sy. 40, s. 50-52.

Râgıb, *Müfredâtu elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerîm,* nşr. Safvân Adnân Dâvûdî, 1. Baskı, Dımeşk: Dâru'l-Kalem, 1992.

Süheylî, *er-Ravzu'l-ünüf fî şerhi's-sîreti'n-Nebeviyye l'ibn Hişâm,* nşr. Abdurrahmân el-Vekîl, I-VII, Dâru'l-Kütübi'l-Hadîse.

Taberî, *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân,* I-XXX, Kâhire: Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1954.

Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, nşr. Mustafa Dîbülbuğâ, 2. Baskı, Dımeşk: Dâru İbn Kesîr, 1993.